

Széljegyzetek vita-estünkről

Szabó György fenti írása alapján tartotta meg előadását Lenin könyvéről azon az irodalmi vitaesten, amelyet íróink és irodalmi életünkkel közvetlenebb kapcsolatban lévő kultúrmunkásaink tartottak meg 1949. december 17-én a Vajdasági Kultúregyesületek Szövetségének Magyar Osztályában. Ez volt a folyóiratunk multkori számában is említett vitaest második előadása. A két előadást pedig sok kérdésre kiterjedő, helyenként mélyretekintő vita követte, amelyben csaknem minden jelenlévő fölszóalt, sőt a vitázók nagyobb része két-három ízben is hozzászólt a vita asztalára vetett kérdésekhez. Jegyzetünk csak a legfontosabb kérdésekkel kapcsolatos vitával foglalkozik és távolról se említ meg minden fölszólalást.

A vitában az irodalom pártosságának kérdései váltották ki a legnagyobb érdeklődést, ezen kérdésekhez szóltak hozzá a legtöbben és a fölszólalások idejéből is ezekre jutott a legtöbb. Hogyan érvényesül az irodalom pártosságának elve a vajdasági magyarok irodalmi életében? Helyesen értelmezi és alkalmazza-e a pártosság követelményeit a HID szerkesztősége, mint irodalmi életünk irányító fóruma, vagy meg vannak a szerkesztőség álláspontjaiban és munkájában a rosszul fölfogott pártosság, a bürokratizmus elemei is? Milyen képet nyerünk íróink alkotó munkájáról, magatartásáról és egész ténykedéséről, ha azon tételek szemszögéből vesszük mindezt vizsgálat alá, amiket Lenin állított föl az irodalom pártosságáról? Hol az alkotóművész szabadsága és a szerkesztőség felelőssége közötti határ? — ezek azok a kérdések, amelyek csaknem egész éjjelen át feszült érdeklődésre mozgósították a jelenlévőket.

Malusev Cvefkó szerint íróink alkotásai alapjánvéve megfelelnek azon követelményeknek, amelyek az irodalom pártosságából adódnak. Ma alkotó íróink valamennyien a dolgozó nép oldalán állnak, erőfeszítéseik, alkotómunkájuk összhangban áll azzal a harccal, amit népeink Jugoszlávia Kommunista Pártjának vezetése alatt vívnak. Íróink törekvései összhangban állnak dolgozó népünk törekvéseivel, alkotásaik kisebb, vagy nagyobb mértékben pozitívek, elősegítik embereink még nagyobb mozgósítását a szocialista építőmunkára. Eppen ezért a szerkesztőség túllépi föladatkörét, amikor a leadott kéziratok szövegébe »belejavít«, változtat azon — ha mindjárt a szerző beleegyezésével is teszi mindezt. Ne is említsük milyen végzetes hiba az, ha a szerkesztőség esetleg az író tudta nélkül változtat kézírata szövegén. Arra se nincsen szükség, hogy a szerkesztőség sok javítanivalót ajánljon a szerzőnek, illetőleg arra az álláspontra helyezkedjék, hogy csak abban az esetben közli le a beérkezett kéziratot, ha írója végrehajtja a szerkesztőség által szükségesnek vélt javításokat, amelyek száma néha bizony nem kicsi. Ilyen munkával a szerkesztőség kárt csinál a műben, törli belőle az író egyéni stílusát és más sajátos művészi értékeit, sablonba szorítja az író-embereket, aminek végeredménye csak az lehet, hogy az írók vagy elhallgatnak vagy pedig csak a szerkesztőség szempontjait tartják szem előtt alkotómunkájukban és adnak olyan műveket, amikben csak pusztá jelszavak lesznek, de nem lesz benne az alkotóművész egénisége, egyéni átélése, íze, kifejezőmódja. Ilyen körülmények között az író csak papíralakokat tud adni, de nem húsból-vérből való embereket. Legyen tehát a jövőben kevesebb a rendelés, megrendelésre írás, jöjjön egy komoly fordulat abba az irányba, hogy a beérkezett műveket olyan állapotban közölje folyóiratunk, vagy adja ki könyvkiadásunk, amilyen állapotban azokat megalkotóik átadták. Járjon így el a szerkesztőség még akkor is, ha hibákat talál a műben, vagy

olyan részeket, amelyekkel maga nem egyezik. A kritikát pedig bizza a nyilvánosságra és gondoskodik is a szerkesztőség arról, hogy a nyilvános kritika, főleg folyóiratunk hasábjain, meg is történjen. Mindenképpen fokozni kell a nyilvános kritikát. Amíg egyrészt az írók kifejezés-szabadságát ily módon kiszélesítjük, az íróknak sem szabad megfélemleniük azon kötelességükről, hogy szocialista hazánk életét beható tanulmányok tárgyává tegyék. Nem lehet jó író az, aki nem ismeri azokat az erőket, amelyek hazánk mai társadalmi életét, gazdasági, politikai és erkölcsi létét meghatározzák. Az írók elengedhetetlen kötelessége a tanulás.

Bogdánfi Sándor szintén a nyilvános bírálat mellett szólalt föl. Irodalmi életünkben sajnos nincs egy komoly bírálat, amely alapos vizsgálattal helyesen kiértékelné a megalkotott írásokat és komoly segítséget nyújtana az alkotóművészeknek is, olvasóknak is. A mi íróink munkássága nincs is kiértékelve. Minden oldalról nagyon érezzük a bíráló cikkek hiányát. Komoly irodalmi kritika megteremtésére kell erőfeszítéseket tenni. Ha ez meg lesz, abban az esetben nem kell félni attól, hogy ha hibákkal is jelennek meg egyes írások, kárt tudnának azok okozni az olvasókban, a kritika fölfegyverezné az olvasót a hibákkal szemben. Ilyen munka mellett lehetne igazán tanulni írónak is — olvasónak is. A kéziratba beajánlások mindig kárt okoztak a műnek, tökéletlenítették azt. Valóban tökéletesebb munkamódszerre kell áttérni.

Gál László mint elengedhetetlen követelményt emelte ki azt, hogy a műben jusson kifejezésre megalkotójának egyénisége, tehetségének mindazon megnyilvánulásai, amelyek az adott alkotóra jellemzőek, hisz ez önti a műbe az életet, ez adja meg művészi értékét. Ha az írók olyan körülmények közé kerülnek, amelyek gátolják az ilyen kifejezésrejutást, akkor tehetségük nem tud kibontakozni, alkotókészségük ellanyhul. Hangzottatta továbbá, hogy nemcsak ilyen széleskörű összefüggéseket kell szervezni, amelyeket különböző szakágazatokban dolgozó kultúrmunkások vesznek részt. Rendkívül nagy szükség van az alkotó írók külön összefüggéseire is, amelyeken különböző éppén »mesterségbeli« szakkérdéseket vitatnak meg. Az ilyen összefüggések föltétlenül hozzájárulhatnak ahhoz is, hogy íróink munkái jobban megfeleljenek a pártosság követelményeinek.

Weigand József arra mutatott rá, hogy nálunk nemcsak az irodalmi kritika hiányzik. Nem kevésbé érezzük hiányát a színbírálatnak is, a komoly színházi kritikának. Közvetlenül és nap-mind nap érzi ennek hiányát a Magyar Népszínház együttese, de nem vitás, hogy sokat tanulnának műkedvelő színjátszó együttesünk és a színházlátogató közönség is a rendszeres, elvszerű színbírálattól. Sajnálatlaltal emlékezett meg Weigand arról, hogy az erők szétforgácsolása folytán bezűntette megjelenését a »Színpad«, a Magyar Népszínház szakszervezeti csoportja kiadásában megindult színházi lap. Indítványozta erőfeszítések és intézkedések megtételét nemcsak arra, hogy meginduljon nálunk a rendszeres színbírálat, mint nélkülözhetetlen tartozéka irodalmi életünknek, hanem arra is, hogy vagy a »Színpad« föllevenítésével, vagy más módon tovább folytassuk azt a munkát, amit a »Színpad« megkezdett. Az indítvány megvalósulása kétségtelenül erősítené nemcsak irodalmi életünk, hanem színjátszásunk pártosságát is.

Laták István először is arról beszélt, mennyire pozitív jelenség az, hogy létrejött ez a szabad irodalmi vita-est és különösen nagy fontosságot tulajdonít a kritika és önkritika teljes szabadságának ez összefüggéteinken. Az ilyen összefüggételemek jó kiinduló pontjai lehetnek a nyilvános kritikának és hozzásegítenek ahhoz, hogy előbb vagy utóbb megszülessen komoly irodalmi kritikánk is, különösen akkor, ha olyan szabadon fölvethető és megvitatható azokon minden kérdés, mint ezen a vita-esten. Laták leszögezte azt is, hogy az építő kritika ilyen szabad fejlődése a mi szocialista országunkban külön jelentőséggel bír, mert amíg nálunk ez így történik addig a Szovjetszövetségben elfojtják a kritikát-önkritikát. Ami a Szovjetszövetségben a kritika-önkritikával történik az több, mint elhajlás, az egy olyan bürokratikus centralizmus aminek káros hatása aligha fölmerhető. Komoly tények bizonyítják, hogy nálunk nem ilyen irányban halad a fejlődés. Az a kritika és önkritika, amelyben minden hozzászóló szabadon elmondhatja teljes véleményét — ez az a legjobb módszer, amellyel valóban

erősíthetjük irodalmunk pártosságát. — Kifejtette továbbá azon nézetét, hogy a szerző aláírásával közzétett munkáért írója felelős, a szerkesztőbizottság tehát bátran közölje azt. Egyébként helyesli az irodalom pártosságából adódó írőkkel szembeni követelmények erős kihangsúlyozását, de fontosnak tartja azt is, hogy írónk valóban olyan munkafeltételekhez jussanak, amelyek között erőfeszítéseiket nagyobb mértékben tudják az írói alkotómunkára összpontosítani.

Rehák László helyeselte azokat a főlshzólalásokat, amelyek az alkotó író által létrehozott sajátosvonású művészi értékek becslése és szorgalmazása mellett elhangzottak. Másrészt emlékeztetett arra, hogy beérkeznek gyenge, rossz, sőt káros írások is, tehát mégsem lehet a szerkesztőség kritikátlan a beküldött kéziratokkal szemben. A szerkesztőség mégiscsak felelős azért, hogy ne kerüljenek be sajtónkba eszményitlen, kispolgári dekadenciába fulladt, vagy egyenesen reakciós tendenciájú írások, amelyek semmiképpen se felelnek meg azoknak a követelményeknek, amelyeket a szocialista realizmus, mint pártos esztétikai álláspont, alapvetőekként leszögezett. Nem vitás, hogy olyan írások is beérkeznek, amelyek káros hatást váltanának ki az átlagolvasóban. De föltételezzük, hogy komoly, biztoskezü irodalmi kritikánk van, amely figyelmezteti az olvasót a hibákra — de még ebben az esetben is mi értelme lenne formalizmusba fulladt távlatnélküli értéktelen írásokat leközölni? Ha arra is kell szerkesztőségünknek törekednie, hogy a beérkezett kéziratokat változtatás nélkül közölje, mégsem szabad megfélemlkezni arról, hogy felelős folyóiratunk eszmei tisztaságáért, felelős azért, hogy semmilyen leközölt írás kárt ne tegyen az olvasóban és ez olyan szempont, amelyet továbbra is érvényesíteni kell.

Fehér Ferenc azt hangoztatta, hogy irodalmunknak a valóságot kell ábrázolnia, a mai írásoknak a mai valóságot. A mi realitásunkba pedig még beletartoznak a különböző reakciós alakok, a szocialista építés ellenségei is. Lehetetlen követelmény tehát az, hogy akik ma írnak azok csak traktoristákról, diadalmasan főfekelő traktorokról és élmunkásokról írjanak.

Olajos Mihály a szerkesztőség szemszögéből szolt a kérdéshez. Véleménye szerint a főlshzólalások legnagyobb része helyénvaló, építő, jól fölrajzolta a kérdést és megjelölte a követendő irányt. Ezzel szemben nem vetett fényt a vita a nálunk gyakorlatilag fönnálló helyzete, nem igen lépte túl az általános alapelvek hangsúlyozásának kereteit. Ebben a vitában nem hangzott el semmi olyan tényekkel alátámasztott megállapítás, amelynek alapján a szerkesztőség ne jelenthetné ki, hogy már eddigi munkájában is az itt kihangsúlyozott elvek érvényesítésére törekedett és alapjában véve érvényesítette is azokat. Nem határozták meg a hozzászólók tüzetesen, pontosan, konkrét esetekről beszélve, melyek azok az elemek szerkesztőségünk munkájában, amelyek fekézték irodalmi életünk fejlődését és amelyeket ki kell vetnünk. Nem látszott meg, mikor, melyik esetben lépte túl a szerkesztőség saját hatáskörét és ezzel szemben mikor engedett ki olyan hibát, amelyet nem lett volna szabad kiengednie. Vitaestünk e fogyatékosága abból származik, hogy a főlshzólalók nem említettek neveket, írók neveit, írók munkáját, szerkesztőbizottsági tagok neveit, akik ezt — vagy azt tették ezzel, vagy azzal a kézirattal, így vagy úgy jártak el megnevezett szerzővel szemben. Ezen a vitaesten is megmutatkozott az a fogyatékoság — ami nagyon is érezhető az íróink műveiről és munkásságáról megjelent félig kritikai félig ismertető írásokon is — hogy nem merünk a hiba eleveinjére tapintani, nem merjük nevén nevezni a hibázót, virágyelven beszélünk, ha valaki hibáiról, habár tisztas távolságról is, beszélni vagyunk kénytelenek, óvakodunk attól, hogy fenékgig nyúlva kiterítsük valaki hibáit, vagy egyes íróink művének fogyatékoságait. Az elmúlt év folyamán megjelent, illetőleg nyomdába került a vajdasági magyar íróknak vagy nyolc külön könyvet képező műve, beérkeztek olyan könyveknek szánt kéziratok, amelyeket szerkesztőségünk, mint kiadásra nem ajánlhatót visszaküldött, de jóval nagyobb úgy a leközölt, mint közlésre nem megfelelőnek talált kisebb kéziratok száma. Szerkesztőségünk minden kéziratról meghozta álláspontját, nem egy kéziratot javításokat indítványozott, a szerzők sok indítványozott javítást végre is hajtottak — viszont e vitaesten szinte egyetlen egy ilyen konkrét esetről se történt említés. Eppen ezért, ha többen el is mondták, hogy újításokat kell bevezetni szerkesztőségünk és munkatársaink

munkájába, nem határoztuk meg pontosan és kétségetkizáróan mi az, amit meg kell változtatni. Ez semmiképp se jelenti azt, hogy vitaestünk nem volt hasznos és hogy a szerkesztőségnek nincs mi tanúságot levonnia belőle, hogy munkájában nincs mit változtatni, javítani. — Olajos kihangsúlyozta még, hogy akadnak a kéziratokban olyan hibák, amelyeket a szerkesztőség semmiképp se hagyhat meg, köteles indítványozni a szerzőknél kiküszöbölésüket. De, hogy a szerkesztőség ilyen indítványai nem mennek az alkotóművész szabadságának és egyéni kifejezőmódjának rovására, az abból is látható, hogy a szerzők eddig is elfogadták az indítványokat, sőt segítségként fogadták azok legnagyobb részét. Nem állítható tehát, hogy a javítások minden esetben tökéletlenítették a műveket. Olyan álláspontja pedig soha se volt a szerkesztőségnek, hogy nálunk csak traktoristákról és élmunkásokról kell írni, ami a leközölt művekből látható. Az igaz, hogy nem ritka az az eset, amikor a szerkesztőség megrendeli az írást, de ez kikerülhetetlen akkor, ha kevés a beérkezett kézirat. Irodalmi életünk, habár főllendülőben is van, de olyan lendületben még sincs, hogy a »rendelés« nélkül följárlott kéziratok nagy választéka állna a szerkesztőség rendelkezésére folyóiratunk egyes számainak összeállításakor. Ha majd ez bekövetkezik, akkor még komolyabb fordulat állhat be úgy irodalmi életünk pártosságának erősítése, mint az alkotó írói munka megköthető szempontoktól mentesítése felé.

Az irodalmunk pártosságának kérdéséről lefolyt vita zárszavát Szabó György adta. Megállapította, hogy azokban a kérdésekben, amelyekben, amelyeknél ily hosszán elvittünk Lenin minden kétértelműséget kizáróan megfogalmazta a marxista esztétika álláspontját. Idézte is Lenin erre vonatkozó alapeszméit:

... a pártirodalomról van szó és ennek az irodalomnak a párt által történő ellenőrzéséről. Mindenki szabadon, a legcsekélyebb korlátozás nélkül mondhatja és írhatja azt amit óhajt. Azonban minden szabad szervezetnek (eszerint tehát a pártnak is) szintén joga van küzdeni soraiból azon tagjait, akik pártellenes nézetek hirdetése céljából visszaélnék a párt-cégérével. A szólás- és sajtó szabadságának teljesnek kell lennie. Teljesnek kell lennie azonban a szervezkedési szabadságnak is. Kötelességem, a szólásszabadság nevében, megadnom neked a teljes jogot, hogy ordíts, hazudj és kedved szerint írd. Neked azonban, kötelesség, hogy a szabad szervezkedés nevében meghagyd nekem a jogot, hogy olyan emberekkel, akik így vagy úgy beszélnek, társulatot alakítsak, vagy velük, a társulati viszonyt felbontsam... Kétségtelen, hogy az irodalmat lehet legkevesebbé alávetni gépies egyenlítősdinek, egyszintre laposításnak, a többségnek a kisebbség felett gyakorolt uralmának. Kétségtelen, hogy ezen a téren feltétlenül nagyobb szabadságot kell biztosítani az egyéni kezdeményezésnek, egyéni hajlamoknak, nagyobb szabadságot a gondolatnak és a képzeletnek, a formának és a tartalomnak. (Mind ez vitán felül áll, de egyszersmind azt bizonyítja, hogy a proletariátus pártügyének irodalmi részét nem lehet sablónszerűleg azonosítani a proletariátus pártügyének többi részével... Munkána fel tehát, elvtársak! Nehéz és új, de nagy és hálás feladat vár reánk nagyátfogójú, sokoldalú és változatos irodalmi tevékenységet szervezni — szoros és elszakíthatatlan kapcsolatban a szociáldemokrata munkásmozgalommal...

A kérdés egyéb részleteiről szólva Szabó György azon véleményét fejezte ki, hogy ha be is kell állni bizonyos változásnak a HÍD szerkesztési politikájában, a szerkesztőség mégse válhat kritikátlanná a beérkezett kéziratokkal szemben és hogy nem válhat azzá, az Lenin megállapításaiból is kitűnik. Vannak esetek, amikor egyes íróink csupán mennyiségi szempontokból kiindulva olyan munkákat is beküldenek, amelyek színvonala jóval munkásságuk általános színvonala alatt maradt. Másrészt, ha arra törekszünk, hogy minél kevesebb legyen a rendelésre írás, akkor nem elég ha csak a szerkesztőség változtatja meg álláspontját, hisz rendelésre írt munka csak akkor jöhet létre, ha akad aki a megrendelést el fogadja. Van továbbá szintén mennyiségi szempontokból eredő megalkuvásra készség is, amikor egyes szerzők nem védik álláspontjaikat, csak minél több legyen a leközölt írásuk. Komolyan fölvethető tehát egyes szerzők erkölcsi magatartásának kérdése is. Mindezek és nemcsak ezek kikerülhetetlen jelenléte fejlődő irodalmi életünknek, amelyek semmiképp se engedik meg, hogy a leközölt írásokat, ha viselik is szerzőik aláírását, ne érezze magát a szerkeszt-

tőség is felelősnek. A szerkesztőségnek is, munkatársaknak is törekedniök kell arra, hogy mielőbb kiküszöbölődjön irodalmi életünkből mindaz, ami nem odavaló.

A szerkesztőség munkamódszerét olyan irányba kell megváltoztatni, hogy irodalmi életünket jobban átfogva többet hasson az alkotó írókra, találja meg az írókkal való érintkezés minél több formáját, legyen velük állandó kapcsolatban, szervezze egymással való érintkezésüket és minél több kapcsolatukat a néppel. Ha elolvassuk Lenin Gorkijhoz intézett egyik levelét, azt állapíthatjuk meg, hogy Lenin Gorkijra, az alkotó emberre igyekezett hatni és nem a művét javította. Ebből már az a követendő irányelv is adódik a szerkesztőség számára, hogy a beérkezett kéziratokat vagy leközlendőnek, vagy közölhetetlennek tartsa, a belejavításokat, javítási indítványokat pedig szorítsa minimumra.

Szabó is megállapította, hogy irodalmi kritikánk kezdetleges. Eddigi fejlődésének egyik nagy hátrányát abban látja, hogy a mi kritikaink egyben alkotó írók is és ez a kritika elfogultságához, tárgyiatlanságához vezet, legnagyobb-részt a fogyatékosok kölcsönös elhallgatásához. Kritikánk akkor lesz igazán színvonalas, akkor emelkedik hivatása magaslatára, ha távlatot tud adni az alkotóművészeknek, ha nem szubjektív lesz, hanem a szocialista esztétika alapelveiből adódó mértékekkel méri le alkotó íróink munkáit. Természetesen még jó időbe fog telleni, amíg kritikai munkára hajlamos ifjainkból ilyen színvonalas kritikusok fognak kifejlődni. De a szerkesztőség különböző módon gyorsítani tudja e fejlődést. Rámutatott még Szabó kritikánk azon nem kis és ma még szinte megkezdetlen föladatára is, hogy értékelje át mai szemmel az irodalmi multból ránkmaradt örökséget. Könyvet olvasó embereink tudni akarják mit ér minden multban megjelent magyar könyv.

Lőrinc Péter előadását mindenki helyeselte. A hozzászólók pozitív véleményeket mondtak róla és kiemelték annak fontosságát, hogy íróink saját művészi eszközökkel kifejezve magukat, irodalmi és kulturális szempontokból kiindulva mondják el dolgozó népünk véleményét a szovjet vezetők revízióizmusának különböző megnyilatkozásairól.

Vitaestünkön nem kevés szó esett még kultúrelétünk sok más kérdéséről és kultúrmunkánk több föladatáról is. Ilyenek: mi a tennivaló a fiatal tehetségek fölkarolása terén, hogyan fölkatatni, segíteni őket, mit tegyen a Magyar Osztály zenei szakbizottsága az eredeti magyar népdalok népszerűsítése érdekében, hogyan küszöbölje ki a tömegek dalműsorából az értéktelen szemétszámamennő korcsmai dalokat, meg kell szervezni a népi kultúra termékeinek összegyűjtését, különösen azon vajdasági magyar falvakban, amelyekben ez a kultúra ma még érintetlen stb. Hasonlóképpen szó esett arról is, hogy folyóiratunk, a HÍD jelenjen meg rendszeresebben, minden hónap elején, idejében.

Ha fölmérjük, hogy az 1949. február 5-én megtartott irodalmi vitánk óta ez volt az első irodalmi vitaest, nem vitatható, hogy a december 17-én megtartott vitaest fontos állomása irodalmi életünk fejlődésének és ha nem is mélyítette el gyökerükig a problémákat, mégis azzal a reménnyel biztat, hogy egy újabb nekilendülés elindító eseményévé lesz.

(Szerk.)